

spodski kaput, a dražesna konavočica mjesto svoje lijepe pregačice, gradsku traversu i mjesto crvenih papuča kaiserica, gradske, žute crevljice.

Borimo se proti tudjinskom utjecaju mi, koji samo u doticaju s narodom. Onaj njegov stari, pri-

rodjeni umjetnički duh treba probuditi pa ga gajiti, pa i ako potrebe vremena, kultura i ostalo što utječe na dušu narodnu, mijenja u njemu umjetnički ukus, to moramo pregnuti, da se taj razvije u nekom skladu, kako bi narod sačuvao svoje individualne osebine.

PROF. VID VULETIĆ-VUKASOVIĆ:

BILJEŠKA O PUŠKAMA.¹

Mnogo je oružja došlo na naše strane i iz Arbanije, šcipetarske zemlje, gdje je ljuto pleme te ne može ni časkom bez oružja.

U Arbaniji se razvila osobita ornamentika na oružju, ali je tu utjecaja iz orijenta, tu je turske i šleme (veza).

Ovdje mi je navesti nekoliko vrsta, osobito malih pušaka, a takih je dosta i u našem narodu: pećanke ili penjanke, granče, polugranče, pašaleše, tiranke, tušinke (najbolja srmali puška), elbasanke, tepeljanke, toskeše (tošaške), saline, polusaline (šiljaste glave na kundaku), prizdrenke (glava od žutog tuča). Gramča je dobro urešena granama i pupicama, debele je glave, a radjena je u Djakovici.

Pašaleše je bio čuveni majstor (puškar) kod Skadra i po njemu se tako zovu puške.

Tiranke (tiraneše) su po mjestu u Arbaniji. Tuša je takodjer vrli, dapače prvi, puškar Arbanas.

Ovdje je navesti janjinske i prletuše gradjene u Tiranu.

Bušatleše su okrugle glave, sitne radje na pupice, a zove se bušat po begovima Bušatlijama.

Goleme su se granalije rodile u Skadru, a jedna je vrijedila i do 16 napoleona.

Navesti je još jabučarke, šešane, džeferdare (narodne puške) i ledenice (po svoj prilici narodne Venedice), te su običnije radje; karanfile duge puške.

U Foči su se gradile pećanke, te su se tako zvale, jer su slične pravim pećankama.

I džeferdari su se radili u Foči, a u Italiji lazarinke, brešakinje ili breške. Ove su posljednje kratke puške, a duge su: šare, dibraneše i parangun. Ove su puške konji-

čarice, pa je tako i džeferdar; poznate su još male puške caline (merditore), puke (iz sela Puka).

Napomenuti je i dubrovačke špagarice, iz Italije, ili iz Španije, otkle su dubrovčani dobavljali osobito široke trumbune, što su se lijevali od tuči.

U Hercegovini su poznate kubure. Opazit mi je, da je na puškama i na mačevima, katkada urezano ime majstora, pa eto nekoliko opisa spomenutih pušaka:

Na kuburi (calini) urezano je ćirilicom:

Градн Лука
Мисов Лвзи

čita se: gradi Luka Mićov Luzi.

Ovo je ime majstora Luke Mićova iz Luga, kod Trebinja. Tako se zvao čuveni harambaša Luka Vukalović, puškar po zanatu.

U Dubrovniku je golema trgovina; osobito s oružjem trguju Arbanasi i ostali terzije, pa je toga oružja došlo i prošlo na toware, a naši su se muzeji najmanje okoristili; nego se stranci natječu tko će bolje i više odvući oružja i drugih uspomena u bijeli svijet. U M. Marussi je bilo na prodaju nekoliko pušaka, te ću ih po debelu opisati, jer zasijecaju u narodno oružje, što se spominje ovako u narodnoj pjesmi:

Ako će te mene poslušati,
Sada ćemo dalkrluke pisat,
Koji svoga tila žalit neće
Od vlaškoga gvoždja studenoga,
Ni od duge puške lazarije.
Ima i mala puška lazarija:
U pasu mu dvije puške male,
Dvije puške, dvije lazarkinje,
Tankovite, ma su glasovite.

1. Džeferdar urešen granama. Prije početka grane umetnuta je ženska glava, pa natpis LAZARO-LAZARINO. Na gvoždjima je GILBERTI. Kundak (oklop — od turske riječi kondak — tufenk —

¹ Vid Vuletić-Vukasović: „Napomene o narodnom umijeću”, Dubrovnik, str. 72.—73., 77.

kondagi — oklop u puške) je urešen granama i sedefom. Puška je sada stavljena na pisak, s fulminom ili kapsulom.

2. Džeferdar (jabučarka) na kremen. Vas je damaskiran. Na početku je granja do gvoždja, ženska glava, te natpis, prije glave :

LAZARI COMINAZ.

Na gvoždjima je :

D (sabljica mješte tačke) ZANONI (poput ljljana mjesto tačke).

Kundak je na grane uz intars od sedefa.

3. Puška s granama, srebrom damaskirana, sad nešto pokvarena. Kundak je urešen žutim mjedom i sedefom. Gvoždja su turska.

4. Kratka puška poput šešane. Golem je kundak, urešen granama. Nema branika, nego je na puški omicalica poput krugljice.

5. Golemi mušketa¹ (lunta jabučarka, poput šešane) iskićen srebrenim vezovima, arabeskama. Puška je na kremen. Na kundaku je dočarka od žutoga mjeda, kruna nad štitom. Na pušci u vrhu jabuka.

Evo iz turske pjesme ogleda :

Udariše jasni tambrdini,
A stadoše pucat mušketingini.
Stade škripa pod topovim kola,
A oko njih vika upisnika,
Upisnika, vlaškoga soldata.

Mušketini su muskete (vrsta njemačkih pušaka). te se vojnici zвахu mušketingiri. Tambrdini su od francuskoga tambours, trubljači.

6. Jabučarka na kremen, uz slične urese kao na opisanoj pušci. Gvoždja su turska. Kundak je urešen fildišem i sedefom, biva fildiš je u obliku jelica.

Opisane je puške gospodin M. Marassi dobio iz Boke Kotorske. Marassi M. u Dubrovniku dobio je još k tomu iz Boke Kotorske dragocijene male puške tušanke na kremen (obadvije jednake). Oklop su krasne grane u srebrenoj pozlaćenoj fildigrani. Na svakoj je udareno ispred čarka : LODOVICO FRACINI. Na gvoždjima je u dno prašnika : 1799.

I druga je puška sasvim jednaka — „sve na jednu burmu zavijana“, kako pjeva narodna pjesma.

Za sada mi nije poznat majstor, ali svakako je Talijanac, pa neka je radja slična radji majstora iz Tuše u Arbaniji.

¹ Mušketa više, a kobila riče,
Pustoga mu konja zaplašiše,

Ovo je spadalo pušatu Marinerice u Kotoru.

BILJEŠKA O MAČIMA I NOŽIMA.¹

Osim pušaka ima različitih mačeva, palošina, noža i sabalja, pa mi je spomenuti mač vukovac, što je izvorno iz Italije s urezanom vučicom ispod balčaka, a na balčaku je koprena od mazije; ledenik je po svojoj prilici venedig, a izvora je iz Mletaka.

Gadarija je golema vrsta mača vukovca, regbi iz Italije, a zelenko je iz Španije.

Noži su : jatagan, tagan ili handžarte su im različite korice i uresi osobito pirlitani merdžanom. Jatagan s bijelim koricama zove se bjelosapac, a palošina obična ima crne korice.

Najfiniji je handžar todin od mjesta Todina, a iz Jakovine je baluk. Na ovom je oružju osim vukovaca, utjecaj orientalne ornamentike, te su na nekim jataganima i molitvice, osobito iz alkurana.

Mnogo se radilo noža u Herceg-Bosni, osobito u Foči i u Sarajevu; u Boci Kotorskoj, navlastito u Ercegovomu, u Kotoru i u Risnu.

U Foči je, za mojih dana, bio na glasu Mustafa Letić, koji je za turske vlade pripremljao oružje za age i begove. Radio je kao da je u sredšama. Junak u potaji drži nože za pojasom, a da mu budu u potrebi, kad se uhvati u koštac :

Pa izvadi nože iza pasa! —

Evo opisa znamenitih noža iz Boke Kotorske:

U spomenutoga je trgovca Marassi u Dubrovniku bio mali nož. Na nožu srebreni uresi na cvijetiće, a držak je na srebrene grane. Kraj je na nožu, do ručice, gdje je zasadjen, u fildigrani. Ispod kraja je natpis :

G. G.

15. — 81.

Nož je na srebrnu sindžiru, te mu je u dnu obješena mletačka britvica.

Spomenut mi je u istoga trgovca drugi mali nož s granama (arabeske). Na njemu je do pozlaćenih korica : 1795. Nožnica od tula (sa sindžirićem). Na nožnici su pozlaćene srebrene grane, u vrhu i u dnu. U vrhu je nožnice ispod pletena srebrna ruba : 1795.

Trgovac je dobio oba noža iz Boke Kotorske. — Dakako, ovi su nakiti bili za Marinericu, pa se sada eto sve rasprodaje. Tempora mutantur ...

¹ Vid Vuletić-Vukasović : „Napomene o narodnom umjeću“ Dubrovnik str. 73.—74. 155.